ଅଧ୍ୟାୟ ୧

ପାଠର ନାମ—ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଇତିହାସ

ଗଠନକ୍ରମ

୧.୦ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

୧.୧ ଉପକ୍ରମଣିକା

୧.୨ ମୂଳପାଠର ପ୍ରଥମ ଭାଗ

୧.୨.୧ ମୂଳପାଠର ପ୍ରଥମ ଭାଗ ଉପରେ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧.୨.୨ ମୂଳପାଠର ପ୍ରଥମ ଭାଗ ଉପରେ ବ୍ୟାକରଣଗତ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧.୩ ମୂଳପାଠର ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ

୧.୩.୧ ମୂଳପାଠର ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ ଉପରେ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧.୩.୨ ମୂଳପାଠର ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ ଉପରେ ବ୍ୟାକରଣଗତ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧.୪ ମୂଳପାଠର ଶେଷ ଭାଗ

୧.୪.୧ ମୂଳପାଠର ଶେଷ ଭାଗ ଉପରେ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧.୪.୨ ମୂଳପାଠର ଶେଷ ଭାଗ ଉପରେ ବ୍ୟାକରଣଗତ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧.୪.୩ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୂଳପାଠ ଉପରେ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧.୪.୪ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୂଳପାଠ ଉପରେ ବ୍ୟାକରଣଗତ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧.୫ ସାରାଂଶ

୧.୬ ଶବ୍ଦାର୍ଥ

୧.୭ ପଠନ ଅଭ୍ୟାସ

୧.୮ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷଣମୂଳକ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀର ଉତ୍ତର

୧.୯ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦାନ ପାଇଁ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧-୦ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଏହି ପାଠରେ ଭାଷା ସମ୍ପର୍କୀୟ କେତେକ ମୌଳିକ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି । ଭାଷା କାହାକୁ କହନ୍ତି, ଭାଷା କିପରି ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ, ଭାଷାଦ୍ୱାରା ମାନବ ସମାଜର କି ଉପକାର ସାଧିତ ହୁଏ ଏବଂ ଭାଷା କିପରି ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତର ଦେଇ ବିକାଶ ଲାଭ କରିଛି ପ୍ରଭୃତିର ସୂଚନା ଦିଆଯାଇଛି । ଭାଷାର ସ୍ୱରୂପ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଓ ନାମକରଣ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସୃଷ୍ଟି ଓ ବିକାଶର ଧାରା ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି । ସମ୍ପ୍ରତି ଓଡ଼ିଶାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଭାଷା କିପରି ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତର ଦେଇ ଗତିକରି ଆସି ଏକ ସମୃଦ୍ଧ ଭାଷାରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି, ତାର ବିଶଦ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି । ମାତୃଭାଷାର ସମ୍ୟକ୍ ପରିଚୟ ଦେବା ଏ ପାଠର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ସେଥିପାଇଁ ଏଥିରେ ସନ୍ନିବେଶିତ ଉଦ୍ଧୃତିଗୁଡ଼ିକର ଭାଷାଗତ ଆଙ୍ଗିକ ଓ ଆର୍ଥିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର କାରଣମାନ ଏଥିରେ ଦର୍ଶାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆପଣମାନଙ୍କର ସ୍ପଷ୍ଟ ଅବବୋଧ ପାଇଁ ପାଠଗତ ଓ ବ୍ୟାକରଣଗତ କେତେକ ସୂଚନା ଦିଆଯାଇଛି । ଅନୁଶୀଳନୀ ମାଧ୍ୟମରେ ସମସ୍ତ ପାଠକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରାଇବାର ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଇଛି । ଆପଣମାନେ ଭଲ ଭାବରେ ପାଠଟିକୁ ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର କରାଯାଇଛି, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ଆଲୋଚନା କରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ପ୍ରଶ୍ନମାନଙ୍କର ଉତ୍ତର ପାଇଁ ନିଜକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ନିଅନ୍ତୁ ।

୧-୧ ଉପକ୍ରମଣିକା

ଭାଷା ମନୁଷ୍ୟର ଏକ ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ । ମନୁଷ୍ୟ ଯେ କେବଳ ଭାଷା ସୃଷ୍ଟି କରିପାରେ ତା ନୁହେଁ, ଅନ୍ୟ ମଣିଷର ଭାଷାକୁ ମଧ୍ୟ ବୁଝିପାରେ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । କାରଣ ଅନ୍ୟ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କଠାରେ ଏହି ଭାବ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ପ୍ରାଣୀମାନେ ଭୋକ ଶୋଷ ଓ

ବିପଦ ସମୟରେ କେତେକ ଧ୍ୱନି ସୃଷ୍ଟି କରିଥାନ୍ତି; ମାତ୍ର ସେଗୁଡ଼ିକ ଭାଷା ପଦବାଚ୍ୟ ନୁହେଁ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଧ୍ୱନି ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଏହି ଧ୍ୱନି ସମୂହ କୌଣସି ଚିନ୍ତା, ବୁଦ୍ଧି କିମ୍ବା ଭାବର ବାହକ ନୁହନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଏମାନଙ୍କୁ ଇତର ପ୍ରାଣୀ ବୋଲି କୁହାଯାଏ; ମାତ୍ର ମନୁଷ୍ୟର ଧ୍ୱନିଯନ୍ତ୍ରରୁ ସୃଷ୍ଟ ହେଉଥିବା ଧ୍ୱନିକୁ ବ୍ୟକ୍ତ ଧ୍ୱନି ବା ଭାଷା କୁହାଯାଏ । ଏହି ଭାଷା ମନୁଷ୍ୟର ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି ବା ଭାବର ବାହକ । ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଓ ସାମାଜିକ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନର ମାଧ୍ୟମ ହେଉଛି ଭାଷା । ଭାଷା ବ୍ୟତିରେକେ ମନୁଷ୍ୟର ସାମାଜିକ ଜୀବନ ଯାପନ ଅସମ୍ଭବ । ଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜର ଓ ସମାଜର ଉନ୍ନତି କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅସରନ୍ତି ଜ୍ଞାନର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ପାରିଛି ।

ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ପୃଥିବୀରେ ବିଭିନ୍ନ ଭାଷା ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ଗୋଟିଏ ଭୂଖଣ୍ଡର ଅଧିବାସୀ ସେମାନଙ୍କର ସୁବିଧା ଓ ସଦ୍ଭାବସ୍ଥାନ ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରକାରର ଭାଷା ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି । ଭାଷାର ସାଧାରଣତଃ ଦୁଇଟି ରୂପ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ—କଥିତ ରୂପ ଓ ଲିଖିତ ରୂପ । ମନୁଷ୍ୟର ବାଗ୍-ଯନ୍ତ୍ରରୁ ସୃଷ୍ଟ ଧ୍ୱନି ସମୂହର କ୍ରମିକ ସଜ୍ଜୀକରଣରେ ଯେଉଁ ଭାବର ସୃଷ୍ଟି ଓ ଆଦାନପ୍ରଦାନ ହୋଇଥାଏ ତାହା ହେଉଛି ଭାଷାର କଥିତ ରୂପ । ଏହି କଥିତ ରୂପକୁ ସ୍ଥାୟୀ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଚିହ୍ନ ବା ସଙ୍କେତ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ, ତାହାକୁ କୁହାଯାଏ ଲିଖିତ ରୂପ ।

ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅଞ୍ଚଳ ଅନୁସାରେ ଭାଷାର ନାମକରଣ ହୋଇଥାଏ । ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶରେ କଥିତ ଭାଷାର ନାମ ଓଡ଼ିଆ । ସେହିପରି ବଙ୍ଗଳାରେ ବଙ୍ଗଳା, ଆସାମରେ ଆସାମୀ, ପଞ୍ଜାବରେ ପଞ୍ଜାବୀ ଭାଷା କଥିତ ହୋଇଥାଏ । ଭାରତବର୍ଷର ସମ୍ବିଧାନ ଦ୍ୱାରା ସ୍ୱୀକୃତ ଭାଷାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଅନ୍ୟତମ । ଏହି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓଡ଼ିଶାର ୬୦ ହଜାର ବର୍ଗମାଇଲ ପରିସୀମା ମଧ୍ୟରେ କଥିତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏହାର ପଡ଼ୋଶୀ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ବଙ୍ଗଳା, ବିହାର ଓ ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ବାସ କରୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ମାତୃଭାଷା ରୂପେ କଥିତ ହୋଇଥାଏ । ସମ୍ପ୍ରତି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଯେଉଁ କଥିତ ରୂପ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଅଛି, ତାହା କିପରି ସୃଷ୍ଟି, ବିକାଶ ଓ ପରିପୁଷ୍ଟି ଲାଭ କରିଛି, ଜାଣିବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ।

ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ପାଠର ବିସ୍ତୃତ ବିବରଣୀ ପାଇଁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପୁସ୍ତକ ଅଧ୍ୟୟନ କରାଯାଇପାରେ :—

୧. ମଣିଷର ଭାଷା—ପ୍ରଫେସର ଗୋଲୋକ ବିହାରୀ ଧଳ
୨. ଭାଷା ବିଜ୍ଞାନର ରୂପରେଖ—ପ୍ରଫେସର ଡଃ ବାସୁଦେବ ସାହୁ
୩. ସରଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ—ଅଧ୍ୟାପକ ଗିରିଜା ଶଙ୍କର ରାୟ
୪. ପୃଥିବୀର ଭାଷାଗୋଷ୍ଠୀ ଓ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷା—ପ୍ରଫେସର ଡଃ ବାସୁଦେବ ସାହୁ
୫. ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱର ଭୂମିକା—ଡଃ ବଂଶୀଧର ମହାନ୍ତି
୬. ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ ଓ ଲିପିର ବିକାଶ—ଡଃ କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ତ୍ରିପାଠୀ
୭. ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଉନ୍ମେଷ ଓ ବିକାଶ—ଡଃ ବାସୁଦେବ ସାହୁ

୧-୨ ମୂଳପାଠର ପ୍ରଥମ ଭାଗ

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷା ପରିବାରରୁ ଉତ୍ପତ୍ତି ଲାଭ କରିଅଛି । ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଷା ଆସାମୀ, ବଙ୍ଗଳା ଓ ହିନ୍ଦୀ ପରି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳୀୟ ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷା ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ସାଧାରଣତଃ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷା ପରିବାର ତିନୋଟି ପ୍ରଧାନ ସ୍ତର ଦେଇ ଗତି କରି ଆସିଥିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ ।

୧. ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷା (ଖ୍ରୀ:ପୂ: ୧୫୦୦—ଖ୍ରୀ:ପୂ: ୫୦୦)
୨. ମଧ୍ୟ-ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷା (ଖ୍ରୀ:ପୂ: ୫୦୦—ଖ୍ରୀ: ୧୦୦୦)
୩. ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷା (ଖ୍ରୀ: ୧୦୦୦-ପରବର୍ତ୍ତୀ)

ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷାର ପ୍ରାଥମିକ ରୂପ ହେଉଛି ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତ ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ରୂପ ହେଉଛି ଲୌକିକ ସଂସ୍କୃତ । କାଳକ୍ରମେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କଥିତ ବା ଲୌକିକ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରୁ ମଧ୍ୟ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷା ସୃଷ୍ଟିଲାଭ କରିଅଛି । ଏହି ମଧ୍ୟ-ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷାକୁ ପୁନଶ୍ଚ ତିନି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ ।

୧. ପାଲିଭାଷା—ଖ୍ରୀ: ପୂ: ୫୦୦—ଖ୍ରୀ: ପୂ ୨୦୦

୨. ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା—ଖ୍ରୀ: ପୂ: ୨୦୦—ଖ୍ରୀ: ୫୦୦

୩. ଅପଭ୍ରଂଶ ଭାଷା—ଖ୍ରୀ: ୫୦୦—ଖ୍ରୀ:୧୦୦୦

ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା ଭୌଗୋଳିକ ସୀମା ଅନୁସାରେ ପ୍ରଧାନତଃ ୫ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ।

୧. ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀ ପ୍ରାକୃତ

୨. ଶୌରସେନୀ ପ୍ରାକୃତ

୩. ମାଗଧୀ ପ୍ରାକୃତ

୪. ପୈଶାଚୀ ପ୍ରାକୃତ

୫. ଅର୍ଦ୍ଧ-ମାଗଧୀ ପ୍ରାକୃତ

ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାକୃତ ଗୋଷ୍ଠୀରୁ ଅନେକ ଅପଭ୍ରଂଶ ଭାଷାର ବିକାଶ ଘଟିଛି । ମାଗଧୀ ପ୍ରାକୃତରୁ ଏହି କ୍ରମରେ ଯେଉଁ ସବୁ ଅପଭ୍ରଂଶ ଭାଷାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି, ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ପୂର୍ବୀମାଗଧୀ, ପଶ୍ଚିମୀମାଗଧୀ, ଉତ୍ତରୀମାଗଧୀ, ଦକ୍ଷିଣୀମାଗଧୀ ଓ ଅର୍ଦ୍ଧମାଗଧୀ । ମାଗଧୀ ପ୍ରାକୃତର ଏକ ଶାଖା ହେଉଛି ପୂର୍ବୀମାଗଧୀ ପ୍ରାକୃତ । ଏଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଅପଭ୍ରଂଶ (ପୂର୍ବମାଗଧୀ ଅପଭ୍ରଂଶ) ଭାଷାରୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଜନ୍ମ । ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାର କ୍ରମବିକାଶ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟ-ଭାଷାଗୁଡିକ ଓଡ଼ିଆ, ବଙ୍ଗଳା, ଆସାମୀ, ହିନ୍ଦୀ, ଗୁଜୁରାଟୀ, ମରାଠୀ, ମୈଥିଳୀ, ନେପାଳୀ, କାଶ୍ମୀରୀ, ପଞ୍ଜାବୀ, ଓ ରାଜସ୍ଥାନୀ ପ୍ରଭୃତି ଭାଷା ଅପଭ୍ରଂଶ ସ୍ତର ଦେଇ ସୃଷ୍ଟିଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରାଚୀନତା ସମ୍ପର୍କରେ ବିଭିନ୍ନ ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱବିତ୍‌ମାନେ ମତ ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ ଏହା ଉଚ୍ଚାରଣ ଓ ବ୍ୟାକରଣ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆସାମୀ ଓ ବଙ୍ଗଳା ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ପ୍ରାଚୀନ । ଯଦି ଏମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ପରିବାରର ତିନି ଭଉଣୀ ବୋଲି କୁହାଯାଏ, ତାହାହେଲେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବଡ଼ ଭଉଣୀର ଆସନ ଲାଭ କରିବ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡିଶାରେ ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଲୋକେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଛନ୍ତି, ତାହା ପ୍ରାକୃତ ସ୍ତର ଦେଇ ସୃଷ୍ଟିଲାଭ କରିଥିବାରୁ ବହୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଣ୍ଡିତମାନେ ପ୍ରାକୃତ ନାମରେ ଅଭିହିତ କରି ଆସିଥିଲେ । ପ୍ରାକୃତ ଅପଭ୍ରଂଶ ସ୍ତର ଦେଇ ଆଧୁନିକ ସ୍ତରରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ପହଞ୍ଚି ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ବହୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଦଗ୍ଧ ଗୋଷ୍ଠୀର ଭାଷା ରୂପେ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା ଏବଂ ଏଥିରେ ବହୁ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ କାବ୍ୟ, ନାଟକ, ପୁରାଣ ଓ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଲିଖିତ ହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର ଏପରି ଏକ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାଷା ତତ୍କାଳୀନ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର କଥିତ ଭାଷା ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉନଥିଲା । ଏହାର ଅନ୍ୟ ଏକ ରୂପ କଥିତ ଭାଷା ରୂପେ ପ୍ରଚଳିତ ହେଉଥିଲା । ଯାହାକୁ ପ୍ରାକୃତ ଆଖ୍ୟା ଦିଆଯାଇଛି । ସେଥିପାଇଁ ଓଡ଼ିଆ କବି ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ତାଙ୍କ ଭାଗବତରେ ଲେଖିଛନ୍ତି—

"ପ୍ରାକୃତ ବନ୍ଧେ ଭାଗବତ । କହିଲା ଦାସ ଜଗନ୍ନାଥ ।" ତେଣୁ ସ୍ଥୂଳ ଭାବରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଉତ୍ସ ହେଉଛି ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା । ପୂର୍ବରୁ କୁହାଯାଇଛି କାଳକ୍ରମେ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରୁ ଅନେକ ଅପଭ୍ରଂଶ ଭାଷାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଏହାକୁ ବିଭାଷା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବୀ ମାଗଧୀ ଅପଭ୍ରଂଶର ଅନ୍ୟନାମ ଔଡ୍ରୀ ଅପଭ୍ରଂଶ । ଏହାକୁ ଭରତମୁନି ତାଙ୍କ ନାଟ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ଔଡ୍ରୀ ବିଭାଷୀ ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ଅନୁମାନ କରଯାଏ, ପୂର୍ବୀ ମାଗଧୀ ପ୍ରାକୃତ ସହିତ ଅଷ୍ଟ୍ରିକ୍ ଓ ଦ୍ରାବିଡ଼ ଭାଷାର ମିଶ୍ରଣ ଫଳରେ ଔଡ୍ରୀ ବିଭାଷାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଏହାକୁ ଔଡ୍ରୀ ଅପଭ୍ରଂଶ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏହି ଔଡ୍ରୀ ଅପଭ୍ରଂଶ ପୂର୍ବୀ ମାଗଧୀ ଅପଭ୍ରଂଶର ଏକ ଶାଖା ଏବଂ ଏହି ଶାଖାର କ୍ରମବିକଶିତ ରୂପ ହେଉଛି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା । ତେଣୁ ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରୂପ ଲାଭ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଅନୁନ୍ନତ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲା ।

ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର କେତେକ ନିଦର୍ଶନ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ଅଭିଲେଖ ଓ ଗଦ୍ୟ ପଦ୍ୟ ରଚନାରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଧର୍ମରାଜ ସୁମଣ୍ଡଳଙ୍କ ଅଭି-ଲେଖ (ଖ୍ରୀ: ୫୬୯), ମାଧବ ବର୍ମାଙ୍କ ନିବିନା ତାମ୍ରଶାସନ (ଖ୍ରୀ ୬୧୯) ଓ ଗଣ୍ଡିବେଢ଼ ବୌଦ୍ଧମୂର୍ତ୍ତିରେ ଖୋଦିତ ଅଭିଲେଖ ପ୍ରଭୃତିରୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରାଚୀନ ନିଦର୍ଶନ ମିଳିଥାଏ । ମାଧବ ବର୍ମାଙ୍କ ତାମ୍ର ଶାସନରେ ବ୍ୟବହୃତ 'କୁମ୍ଭାର' (ସଂସ୍କୃତ-କୁମ୍ଭକାର), ଅନନ୍ତ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ତାମ୍ର ଶାସନରେ ବ୍ୟବହୃତ 'ଭିତରୁ' (ସଂସ୍କୃତ-ଅଭ୍ୟନ୍ତର), ପନ୍ଦର (ସଂସ୍କୃତ-ପଞ୍ଚଦଶ) ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଆ ଅପଭ୍ରଂଶ ଯୁଗର ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗ୍ରନ୍ଥ ବୌଦ୍ଧଗାନ ଓ ଦୋହାରେ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ନିଦର୍ଶନ ନିହିତ । ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଉଡ୍ଡୀୟାନ ବା ପ୍ରାଚୀନ ଓଡିଶା ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତାନ୍ତ୍ରିକପୀଠ ଥିବାର

ଜଣାଯାଏ । ଏହି ସମୟରେ ଏଠାରେ ତାନ୍ତ୍ରିକ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ (ବଜ୍ରଯାନ ଓ ସହଜଯାନ) ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାରୁ ବହୁ ତାନ୍ତ୍ରିକ ସିଦ୍ଧାଚାର୍ଯ୍ୟ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରକୁ ଯାଇ ତାନ୍ତ୍ରିକ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କରିଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ସେମାନଙ୍କର ରଚିତ କବିତାଗୁଡ଼ିକୁ 'ଦୋହା' କୁହାଯାଉଥିଲା ଏବଂ ଏଗୁଡ଼ିକ ସେ କାଳର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ଇତିହାସ, ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ ଓ ଧର୍ମ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଚାର କରି ସ୍ଥିର କରାଯାଇଛି ଯେ ଏହି ସିଦ୍ଧାଚାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାହ୍ନୁପାଦ, ଲୁଇପାଦ ଓ ଶବରୀପାଦ ପ୍ରଭୃତି କବିଗଣ ଓଡ଼ିଶାର ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଭାଷା ଓଡ଼ିଆ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଏକ କବିତାର କିଛି ଅଂଶ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇପାରେ ।

"ନଅର ବାହିରିରେ ଡୋମ୍ବୀ ତୋହରି କୁଡ଼ିଆ
ଛୋଇ ଛୋଇ ଯାହି ସୋ ବାମ୍ହଣ ନାଡ଼ିଆ
ଆଲୋ ଡୋମ୍ବୀ ତୋଏ ସମ କରିବୋ ମୋ ସାଙ୍ଗ
ନିଘିନ କାହ୍ନ କାପାଳି ଜୋଇ ଲାଙ୍ଗ
ଏକ୍‌ସୋ ପଦୁମା ଚୌଷଠୀ ପାଖୁଡ଼ୀ
ତହିଁ ଚଢ଼ି ନାଚଅ ଡୋମ୍ବୀ ବାପୁଡ଼ି ।
ହାଲୋ ଡୋମ୍ବୀ ତୋତେ ପୁଚ୍ଛିମି ସଦଭାବେ
ଆଇସସି ଜାସି ଡୋମ୍ବୀ କାହାରି ନାବେ ।"

ଏଥିରେ ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ 'ମୋ', ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ 'ତୋଏ', 'ତୋହରି', ତୋତେ, ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ 'ସୋ', ସମ୍ବନ୍ଧସୂଚକ 'ଆଲୋ'ରେ କ୍ରିୟାପଦ ପୁଚ୍ଛିମି, ନାଚଅ, ଯାହି, ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଏକ, ସୋ, ଚୌଷଠି ପ୍ରଭୃତି ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦର ବିପୁଳ ବ୍ୟବହାର ପରିଲକ୍ଷିତ; ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଅଧିକ ବିକଶିତ ରୂପ (୧୩ଶ-୧୪ଶ ଶତାବ୍ଦୀ) ଶିଶୁ ବେଦରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

ଉଦାହରଣ :—

"ଯେକ ନୁହଇଁ ଦୁଇ ଅଲଗ ବିଲଗ
ନିରହୁଁ ନିରନ୍ତର ସେହୁ ଅଲଗ
ସିସୁମୁନା ମଧ୍ୟେଂ ସେ ଜୋତି ପ୍ରକାଶ
ବଦନ୍ତି ନାଥ ଏଟି ସିଦ୍ଧଙ୍କର ବିଶୁଆସ ।"

ଏଥିରେ ପ୍ରାଚୀନ ଶବ୍ଦ ଅଲଗ, ବିଲଗ, ବଦନ୍ତି (କହନ୍ତି) ବିଶୁଆସ (ବିଶ୍ୱାସ) ପ୍ରଭୃତିର ବ୍ୟବହାର ସହିତ ଶରୀର ସମ୍ପର୍କୀୟ ତତ୍ତ୍ୱବର୍ଣ୍ଣନା ସ୍ଥାନ ପାଇଛି ।

ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟ ଜୀବନରେ ଏକ ନବଯୁଗର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହୋଇଥିଲା । ଗଜପତି ସମ୍ରାଟ କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରେ ଓଡ଼ିଶାର ସର୍ବାଙ୍ଗୀଣ ଉନ୍ନତି ସାଧିତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ମଧ୍ୟ ମୌଳିକ ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରକାଶ ଲାଭ କରିଥିଲା । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଏକ ସର୍ବଜନ-ବୋଧ୍ୟ ଭାଷା ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅର୍ଜନ କରିସାରିଥିଲା । ଭାଷାର ଏକ ସ୍ୱୟଂସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପ ଅବଲମ୍ବନରେ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ଅନୁକୂଳ ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଏ ଯୁଗର ଶ୍ରେଷ୍ଠ କବି ସାରଳା ଦାସ ବିରାଟ ବିରାଟ ଗ୍ରନ୍ଥ 'ମହାଭାରତ', ଚଣ୍ଡୀପୁରାଣ ଓ ବିଲଙ୍କା ରାମାୟଣ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଏସବୁ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ସେ ତତ୍କାଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ଯେଉଁ ବିପୁଳ ଶବ୍ଦ ସମ୍ଭାର ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ ତାହା ଖାଣ୍ଟି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ରୂପ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିଥାଏ । ଏହି ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ପୁରପଲ୍ଲୀରେ ଯେଉଁ କଥିତ ଭାଷା ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା, ତାହାହିଁ ହେଉଛି ସାରଳା ଦାସଙ୍କ ପୁରାଣର ଭାଷା । ସାରଳା ଦାସଙ୍କ ସାହିତ୍ୟର ଭାଷା ବିଚିତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣାଳୀରେ ବିଭୂଷିତ । ସହଜ ସରଳ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଭାଷାର ବିପୁଳ ଶବ୍ଦ ରାଜିରେ ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ରଞ୍ଜିମନ୍ତ । ଲୌକିକ ବା କଥିତ ଭାଷାରେ ଏପରି ବିରାଟ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା ଭାରତର ତତ୍କାଳୀନ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରେ ବିରଳ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ ।

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ମହାଭାରତର କେତେକ ପଦ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇପାରେ—

"ଅଗସ୍ତି ବୋଇଲେ ଶୁଣ ବଇବସୁତ ମନୁ
ତାଙ୍କ ନାମେ କିରାତବର ଅଜପତିର ତନୁ
ଗଣ୍ଡା ଦୁଇ ଗୋଟା ଘେନିଲା ଅତି ଯତ୍ନେ
ବାରୁଣା ବନ୍ତ କଙ୍କ ଆସଇ ତୋଷ ମନେ
ମଥା ଯେଣ ମଞ୍ଜୁର ଝାଲି କଣ୍ଠେଣ ଗୁଞ୍ଜମାଳି
ସହିତ ବର୍ଣ୍ଣ ନେତ ଅଙ୍ଗେଣ ରଙ୍ଗ ଧୂଳି

ଧାମଣା କାଠର ଧନୁ କଣ୍ଟା ବାୟେଂଶର ଗୁଣ
ତାକି ଆଭରଣ ଫିରିକି ନାରଚ ଦୁଇ କ୍ରୋଶ" ।

(ଆଦିପର୍ବ)

ଏଥିରେ କ୍ରିୟା, କର୍ତ୍ତା, କର୍ମ, ଛନ୍ଦ, ରସ, ଅଳଙ୍କାର, ଶବ୍ଦର ଯତିପାତ ଓ ବର୍ଣ୍ଣନାର ସୁସମାବେଶ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦର ପ୍ରାଚୀନ ରୂପ 'କଇ' 'ମଥାୟେଣ', ନାରଚ, ଫିରିକି, କଣ୍ଟାବାୟେଂଶ ପ୍ରଭୃତିର ବ୍ୟବହାର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଯଥାର୍ଥ ସଂଯୋଜନାରେ ବାକ୍ୟର ଗଠନ ଭଙ୍ଗୀ ଅତି ଚମତ୍କାର ହୋଇଛି ।

ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟ ପରି ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ମହତ୍ତ୍ୱ ଫୁଟି ଉଠିଛି । 'ମାଦଳା ପାଞ୍ଜି'ରେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ମନ୍ଦିର ଓ ସେବାପୂଜାର ବିଭିନ୍ନ ବିବରଣୀରୁ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟଭାଷାର ପରିଚୟ ମିଳିଥାଏ ।

ଉଦାହରଣ :—

"ଏଠାରୁ କେଶରୀ ପାଟରାଜା ହୋଇଲେ । ପ୍ରଥମ ପାଟ ଯଯାତି କେଶରୀ ହୋଇଲେ । ଏ ରାଜା ବଡ଼ ସୁରବନ୍ତ ମହାଦାନୀ । ଏ ମହାରାଜାଙ୍କ ଅ ୧୧ ଙ୍କେ ସନ୍ୟାସୀ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ । ଓଡ଼ିଶା ରାଜାର ପ୍ରଭୁଯେ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ ସେ କାହିଁ ଛନ୍ତି । ସେମାନେ କହିଲେ ମୁଗଲ ଗୋଳ ହୋଇଲାକୁ ସୋମୋଦ୍ର ମାଡ଼ି ଅଇଲାକୁ ଅପାର ଦିନ ହୋଇଲା । ଶ୍ରୀ ପର୍ମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ପାତାଳୀ କରି ସୁନୁପୁର ଆଦେ କେଉଁଠାରେ ବିଜେ କରାଇଲେ ଗଁୟାବେ ନାହିଁ" । (ମାଦଳାପାଞ୍ଜି ଯଯାତି କେଶରୀ)

ଏଥିରେ ଭାଷାର ସ୍ୱାଭାବିକ କଥିତ ରୂପ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ । ଏହା ବାହ୍ୟତଃ ଗଦ୍ୟ ହେଲେ ହେଁ କ୍ରିୟା ପଦର ବ୍ୟବହାର ଓ ଶବ୍ଦର ଯତିପାତ ହେତୁ ପଦ୍ୟରୂପ ପ୍ରକାଶ କରିଥାଏ । ଏଥିରେ ସମାପିକା ଓ ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା ଉଭୟର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଛୋଟ ଛୋଟ ଭଙ୍ଗୀରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଇଛି ।

ଷୋଡଶ ଓ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବିଶେଷ ସମୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିବାର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । ଏ ଯୁଗରେ ବିଭିନ୍ନ ପୁରାଣ, କାବ୍ୟ, କବିତା, ଚଉତିଶା ଓ ଚୌପଦୀ ପ୍ରଭୃତିର କବିମାନେ ସଂସ୍କୃତ କବିମାନଙ୍କ ସମକକ୍ଷ ହେବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରି ମାତୃଭାଷାର ଚରମ ଉନ୍ନତି ସାଧନ କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ତତ୍ସମ, ତଦ୍ଭବ ଓ ଦେଶଜ ଶବ୍ଦର ବହୁଳ ବ୍ୟବହାର କରି ଭାଷାର ମହିମା ପ୍ରକଟନ କରାଇଥିଲେ । ଭକ୍ତ କବି ବଳରାମ ଦାସ, ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ, ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ଦାସ, ଦୀନକୃଷ୍ଣ, ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ଓ ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତ ସିଂହାର ପ୍ରଭୃତି ଓଡ଼ିଆ କବିମାନେ ବିପୁଳ ସଂଖ୍ୟାରେ କାବ୍ୟ ପୁରାଣ ଆଦି ରଚନା କରି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବିଭିନ୍ନ ଶବ୍ଦର ନିର୍ମାଣ ନୈପୁଣ୍ୟରେ ଏମାନେ ପାଠକ ପ୍ରାଣରେ ଅପୂର୍ବ ଭାବଧାରା ପ୍ରବାହିତ କରାଇଛନ୍ତି । ସହଜ ସରଳ ଶବ୍ଦାବଳୀରେ କିପରି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ପରିପ୍ରକାଶ ଲାଭ କରେ, ଏଠାରେ ତାର ଏକ ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଇ ପାରେ—

"ଯେସନେ କୀଟ ଊର୍ଣ୍ଣନାଭି । ନିଜ ବଦନୁ ସୂତ୍ର ସ୍ରୁବି ।
ଜାଲ ନିର୍ମାଇ ରତ୍ର ମୁଖେ । ମଧ୍ୟେ ବିହରେ ନାନା ସୁଖେ ।
ଏକାନ୍ତେ ରତ୍ରେ କ୍ରୀଡ଼ା କରେ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦୟେ ତା ସଂହରେ ।
ଏ ରୂପେ ସୃଷ୍ଟି ଲୀଳା କରି । ସଂସାରେ ଖେଳେ ନରହରି" ।

(ଭାଗବତ)

ସେହିପରି ଅନ୍ୟ ଏକ କାବ୍ୟରେ ଋତୁ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ପ୍ରତିଧ୍ୱନି-ଉତ୍ପାଦକ ଶବ୍ଦ **(Echo words)** ସମୂହକୁ ନେଇ କିପରି ଶ୍ରୁତି-ମଧୁର କବିତା ରଚନା କରାଯାଇ ପାରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାର କଥା । ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବର୍ଷାର ଭୟଙ୍କର ପରିବେଶକୁ ଅବଲୋକନ କରି କବି 'ଘ' ଡ, ଢ଼, ବର୍ଣ୍ଣ ଗୁଡ଼ିକର ଅଧିକ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି ।

ଉଦାହରଣ—

"ଘଡଘଡ଼ି ଉପରେ ପଡଇ ଚଡଚଡ଼ି
ଚଡ଼ ଚଡ଼ି ଉପରେ ନିର୍ଘାତ ପଡ଼େ ମାଡ଼ି

"ବିଜୁଳି ଝମକେ ଗୋ ଚମକି ଉଠେ ହିଆ
କେସନେ ବଞ୍ଚିବି ମୋର କୋଳେ ନାହିଁ ନାହା" ।
(ରହସ୍ୟ ମଞ୍ଜରୀ-ଦେବଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଦାସ)

୧.୨.୧ ମୂଳପାଠର ପ୍ରଥମ ଭାଗ ଉପରେ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ –

୧. ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷା ପରିବାର କେଉଁ କେଉଁ ସ୍ତର ଦେଇ ଆସିଅଛି ?

୨. ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା ଭୌଗୋଳିକ ଭେଦ ଅନୁଯାୟୀ କେତେ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ? ସେଗୁଡ଼ିକର ନାମୋଲ୍ଲେଖ କରନ୍ତୁ ।

୩. କେଉଁ କେଉଁ ଚର୍ଯ୍ୟାଗୀତିକାରମାନଙ୍କ ରଚନାରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରାଚୀନ ଲକ୍ଷଣ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ ?

୪. ସାରଳା ଦାସ କେଉଁ କେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ ?

୧.୨.୨ ମୂଳପାଠର ପ୍ରଥମ ଭାଗ ଉପରେ ବ୍ୟାକରଣଗତ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧. ବିପରୀତାର୍ଥବୋଧକ ଶବ୍ଦ ଗଠନ କରନ୍ତୁ
(କ) ଜାତୀୟ, (ଖ) ପ୍ରାଚୀନ, (ଗ) ଆର୍ଯ୍ୟ ।

୨. ବ୍ୟାସବାକ୍ୟ କରି ସମାସ ଲେଖନ୍ତୁ
(କ) ଚୌପଦୀ, (ଖ) ଅଭାବ, (ଗ) ଅଗାଧ ।

୩. ଅସଜଡ଼ା ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ସଜାଡ଼ି ଲେଖନ୍ତୁ ।
(କ) ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ଓଡ଼ିଆ କେଉଁଠୁ ଭାଷା ।
(ଖ) ଦିଅ ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଭାଷାର ଓଡ଼ିଆ ପରିଚୟ ।
(ଗ) ଭାବ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମାଧ୍ୟମ ପ୍ରକାଶର ହେଉଛି ଭାଷା ।

୪. ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦ ଗଠନରେ କି କି ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗ କରାଯାଇଛି ଉଲ୍ଲେଖ କରନ୍ତୁ—
ଭାରତୀୟ, ପ୍ରାଥମିକ, ଆସାମୀ ।

୧.୩ ମୂଳପାଠର ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ

ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଓ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଅଧିକ ପ୍ରସାର ଲାଭ କରିଥିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ । ଏ ଯୁଗର କବିମାନେ ସଂସ୍କୃତ କାବ୍ୟାଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ତତ୍ସମ, ତଦ୍ଭବ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶବ୍ଦର ନିପୁଣ ସଂଯୋଜନା କରି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ବିକାଶ ସାଧନ କରିଥିଲେ । ଏ ଯୁଗର କବିଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ ତାଙ୍କର ଅଗାଧ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଓ ଅପୂର୍ବ କଳାନୈପୁଣ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଶବ୍ଦଭଣ୍ଡାରକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିଥିବାର ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦରାଜିର ଅନୁପମ ବିନ୍ୟାସରେ ତାଙ୍କର କାବ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ବିପୁଳ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲା । ଅନୁପ୍ରାସ, ଯମକ ଆଦି ଶବ୍ଦାଳଙ୍କାର ଓ ଉପମା, ରୂପକ ଆଦି ଅର୍ଥାଳଙ୍କାର ତାଙ୍କ କାବ୍ୟର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି ସାଧନ କରିଅଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ କାବ୍ୟରୁ କିଛି ଅଂଶ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇପାରେ—

"ଦେଖରେ ନଳିନୀ ! ନଳିନୀ ନଳିନୀରେ ସ୍ଫୁରିତ
ଭ୍ରମନ୍ତି ଭ୍ରମରେ ଭ୍ରମରେ ଭ୍ରମରେ ଏ ଶୋଭିତ ।"
(ଲାବଣ୍ୟବତୀ)

ଉଦ୍ଧୃତ ପଦ୍ୟାବଳୀରେ 'ନ୍', 'ଲ୍', 'ମ୍', 'ଭ୍', 'ର୍' ଧ୍ୱନିର ବ୍ୟବହାର ଶ୍ରୋତାର କର୍ଣ୍ଣ ଓ ମନକୁ ମୋହିତ କରୁଛି ।

ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଏ ଯୁଗର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟର କବିମାନଙ୍କ ସହଜ, ସରଳ, ଭାବଗର୍ଭକ ଶବ୍ଦରାଜିର ସୁନ୍ଦର ସମାହାରରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଅଭିନବ ରୂପଶ୍ରୀ ରେ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇଅଛି । କାବ୍ୟ ଗଠନର ଚମତ୍କାରିତା ପାଠକ ଓ ଶ୍ରୋତା ପ୍ରାଣରେ ବିଭିନ୍ନ ଭାବର ଅପୂର୍ବ ମାଦକତା ଭରି ଦେଇଛି । ଏଠାରେ ଭକ୍ତିଭାବ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିବା ଭାଷାର ଏକ ନମୁନା ଦିଆଯାଉ ।—

"ଜଗନ୍ନାଥ ହେ ! କିଛି ମାଗୁନାହିଁ ତୋତେ
ଧନ ମାଗୁନାହିଁ ଜନ ମାଗୁନାହିଁ ମାଗୁଛି ଶରଧା ବାଲିରୁ ହାତେ ।
ଆନ ଦରଶନ ନ ଲୋଡ଼େ ନୟନ ଏକା ତୋହ ଦେଖା ବିନା
ଶୁଣିବାକୁ ମନ ନ ଇଚ୍ଛଇ ଆନ ତୋହ ଚରିତେ କାମନା ।"

(ବନମାଳୀ)

କେବଳ ପଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ନୁହେଁ, ମାଦଳାପାଞ୍ଜିଠାରୁ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର କ୍ରମବିକାଶ ଘଟିଅଛି । ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟକୁ ଉପଜୀବ୍ୟ କରି ଗଦ୍ୟ ରଚିତ ହୋଇଅଛି । ଗଦ୍ୟକୁ ଭାବପ୍ରକାଶର ସ୍ୱଚ୍ଛ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ ମାଧ୍ୟମ ରୂପେ ଏ ଯୁଗର ସ୍ରଷ୍ଟା-ମାନେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ଗଦ୍ୟରଚନାର କିଛି ଅଂଶ ନିଆଯାଉ—

"ଆକାଶର ଯେମନ୍ତ ଅନ୍ତ ନାହିଁ । ଯେ ଜନ୍ମମରଣ ଦୁଃଖ ଅବା ସହିବି କାହିଁ । ତୋହର ପାଦ ପଦ୍ମକୁ ଆଶ୍ରେ କରି ମୁଁ ହେବି ମୁକତି । ଏହି କଥାହିଁ ମହାପ୍ରଭୁମାନଙ୍କୁ ହୋଇବ ଯୁଗତି । ସେ ଅଭିନବ ଚଇତନ ନାମ୍ନେ ରୁଦ୍ରଗଣ ସଂସ୍ୱାରର୍ଣ୍ଣବ ଦୁଃଖ କହି । ଅନେକ ସ୍ତୁତି କରି । ପଞ୍ଚାଶ ବର୍ଣ୍ଣଭେଦେ ସ୍ତୁତି କରି ଈଶ୍ୱର ଶ୍ରୀମୁଖକୁ ଧ୍ୟାୟି । ପାୟେ ପଡ଼ି ଶୋଇ ।"

(ରୁଦ୍ରସୁଧାନିଧି—ଅବଧୂତ ନାରାୟଣାନନ୍ଦ ସ୍ୱାମୀ)

ପୁନଶ୍ଚ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ରଚିତ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ୟ ଏକ ଉଦାହରଣ ଦେଖନ୍ତୁ—

"ବିମ୍ବଓଷ୍ଠ ଶୁକ କହୁଅଛି ହେ ଗୋସାଇଁମାନେ ଏ ଚିହ୍ନା ନ୍ୟାୟରେ କାହାକୁ ପ୍ରାପତ ହେବ, ଏହା କହିବା ହୋଉ । ଏମନ୍ତ ଶୁଣି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଭାବନା କରି କେ ବୋଲଇ ରାଜାର ପ୍ରାପତ କେ ବୋଲଇ ବାବୁର ପ୍ରାପତ, କେ କହଇ ମହାଜନର ପ୍ରାପତ, କେ କହଇ ସାଧବର ପ୍ରାପତ, ଏ ରୂପେ ଆନ ଆନ କରି କହନ୍ତେ ନ୍ୟାୟ ନ ଛିଡ଼ିଲା । ପରସ୍ପରରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଉପୁଜିଲା ।"

(ଚତୁର ବିନୋଦ—ବ୍ରଜନାଥ ବଡ଼ଜେନା)

ଏଥିରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଖଣ୍ଡକାବ୍ୟ ଓ ଅସମାପିକା କ୍ରିୟାର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇ ଭାଷାକୁ ଅଧିକ ପ୍ରାଣବନ୍ତ କରାଯାଇଛି ।

ମାତ୍ର ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ରୂପ ବିଶେଷ ଭାବରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ-ଥିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ । ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟ ଓ ଗଦ୍ୟ ଉଭୟ ବିଭାଗରେ ତତ୍ସମ, ତଦ୍ଭବ ଓ ଦେଶଜ ଶବ୍ଦ ପରି ଅନେକ ବିଦେଶୀ ଭାଷାର ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଅଛି । ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଏ ଦେଶରେ ମୋଗଲ ଶାସନର ଆରମ୍ଭ ଏବଂ ମୋଗଲ ପରେ ପରେ ମରହଟ୍ଟା ଶାସନ ଏବଂ ଶେଷରେ ଇଂରେଜ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା ଫଳରେ ଅନେକ ବୈଦେଶିକ ଶବ୍ଦ ସମ୍ମିଶ୍ରିତ ହୋଇଅଛି । ଏହି ବିଦେଶୀ ଭାଷା-ଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ଯାବନିକ (ପାରସିକ, ଆରବିକ), ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ଓ ଇଂରାଜୀ । ବିଦେଶୀମାନେ ଏ ଦେଶର ଶାସନଭାର ହାତକୁ ନେଲା ପରେ ପ୍ରଶାସନ, ବିଚାର, ରାଜସ୍ୱ, ଶିକ୍ଷା, ବାଣିଜ୍ୟ, ନିରାପତ୍ତା ଓ ଧର୍ମ ପ୍ରଭୃତି ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗରେ ନିଜ ନିଜର ଭାଷା ପ୍ରଚଳିତ କରାଇ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଉପରେ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରାଇଥିଲେ । ଫଳତଃ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଏକ ସମ୍ମିଶ୍ରିତ ଭାଷାରେ ପରିଣତ ହୋଇ ବିରାଟ ରୂପ ଧାରଣ କରିଥିଲା । ସେହି ଭାଷାଗୁଡ଼ିକରୁ ଆହରିତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କରୁ ଏଠାରେ କେତୋଟିର ନମୁନା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଉଅଛି—

୧. ଯାବନିକ

(କ) କେତେକ ଯାବନିକ ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲାପରେ ଊଣା ଅଧିକେ ଅର୍ଥ ବଦଳି ଯାଇଛି, ଯଥା—

ଯାବନିକ	ମୂଳଅର୍ଥ	ଓଡ଼ିଆ
ଅରିମାନ (ଅରମାନ)	ଇଚ୍ଛା	ରାଗ, ହିଂସା, ପ୍ରତିଶୋଧ
କାଇଦା (କାୟଦା)	ନିୟମ	କୌଶଳ
କିସିମତ (କିସ୍ମତ)	ଭାଗ୍ୟ	ଭାଗ
ଖାନା	ଘର	ଖାଦ୍ୟ
ତକରାର	ଓଲଟପାଲଟ	କଳି

(ଖ) କେତେକ ଆରବିକ ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆରେ ଅବିକୃତ ରୂପରେ ପ୍ରଚଳିତ । ଯଥା—ଅଭଲ, ଅତର,

ଅଦାଲତ, ଅମାନତ, ଅଫିମ, ଇନ୍‌କିଲାବ, କଦମ, ଖରାପ, ଖାଦି, ଖୁସାମତି, ବିଲକୁଲ, ମୌସୁମୀ, ସାହେବ, ସ୍ୟାହି ।

(ଗ) କେତେକ ଶବ୍ଦର ମୂଳ ପାରସିକ ଓ ଆରବୀ ଉଭୟ ଭାଷାରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଯଥା—ଅବକାରୀ, କାରବାର, କାମିଜ, ଖରିଫ, ଗୁମାସ୍ତା, ଚିଲମ, ନିଘା, ଦରଜୀ, ଦରଖାସ୍ତ, ତକିଆ, ଗମଛ, ତର୍କାରି, ପୋଖତ, ପସନ୍ଦ, ପିଆଜ ।

(ଘ) ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ଶବ୍ଦ :—ଆଲୁର, ଆତ, ଆୟା, ଆଲମାରି, ଆଲକାତରା, ଓଲନ୍ଦାଜ, କତରା, କିରାଣୀ, କଫି, ଜାପାନ, ଇସ୍ତୀ, କୋବି, ଗୁ, ଗାରଦ, ତମାଖୁ, ଟାଙ୍କି, ତଉଲିଆ, ବୋତାମ, ବିସ୍କୁଟ ।

୧୮୪୩ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶାର କୋର୍ଟ କଚେରିରେ ଇଂରାଜୀ ଭାଷା ସରକାରୀ ଭାଷା ଭାବରେ ପ୍ରଚଳିତ ହେଲା, ଫଳରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାର ପ୍ରସାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପକ ହେଲା । ବିଚାର ବିଭାଗ, ସାଧାରଣ ପ୍ରଶାସନ, ପୋଲିସ, ସେନା ବିଭାଗ, ଶିକ୍ଷା, ସାଂସ୍କୃତିକ ସମାରୋହ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଡାକ, ଧର୍ମଚର୍ଚ୍ଚା, ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ପରିବହନ ପ୍ରଭୃତି ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ସହିତ କ୍ଷୀର ନୀର ପରି ମିଶିଗଲା ।

ଯଥା :—ଅର୍ଡର, ଅପିଲ, ଆକ୍ଟ, ଡିଗିରି, ଓ୍ୱାରଣ୍ଟ, ଡିସ୍‌ମିସ, ବାରିଷ୍ଟର, ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ, ରିଟ୍, ଜଷ୍ଟିସ ଅଡିଟର, ଚେକ୍, କ୍ୟାସିଅର, କମିଶନ, କ୍ୟାମ୍ପ, ସେଲଟ୍ୟାକ୍‌ସ, ଟୁର, ଟ୍ରେଜେରୀ, ବିଲ୍, ଆଇ.ପି.ଏସ୍., ଆକ୍‌ସିଡେଣ୍ଟ, ରାଇଫଲ, ପୋଲିସ, ଆରେଷ୍ଟ, ଇନକ୍ୱାରୀ, ଇନସ୍‌ପେକ୍ଟର, କନଷ୍ଟେବଲ, କ୍ୟାପ୍‌ଟେନ, ଗାର୍ଡ, ପ୍ୟାରେଡ୍, ବାଟାଲିଅନ, ପ୍ଲାଟୁନ, ଆର୍ମି, କ୍ୟାପିଟାଲ, ଅଫିସ, ପ୍ରମୋଶନ, ଟ୍ରାନସ୍‌ଫର, ଡାଇରି, ମିଟିଂ, ଫାଇଲ, ରେକର୍ଡ, ସପ୍ଲାଇ, ପାସ୍, ଫେଲ୍, କ୍ଲାସ, ଟିଚର, ସ୍କୁଲ, କଲେଜ, ଆଇ.ଏ, ବି.ଏ, ଏମ୍.ଏ, ଇଞ୍ଜିନିୟର, ଡକ୍ଟର, ଲେକ୍‌ଚରର, ରିଡର, ପ୍ରଫେସର, ମ୍ୟାରେଜ, ଫିଷ୍ଟ, ଗେଷ୍ଟ, ସୋସାଇଟି, ପିକ୍‌ନିକ୍, କ୍ଲବ୍, ହୋଟେଲ୍, ଲୋକାଲ୍, ଟାଉନ, ଇନ୍‌ଭିଟେସନ, ଆଡ୍ରେସ, ଇନ୍‌ଲାଣ୍ଡ, ଲେଟର, ଟିକେଟ, ଟେଲିଗ୍ରାମ, ମନିଅର୍ଡର, ପୋଷ୍ଟଅଫିସ, ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର, ପୋଷ୍ଟପିଅନ, ସେଭିଙ୍ଗସ୍ ବ୍ୟାଙ୍କ, ପାର୍ଶଲ, ଅପେରା, କ୍ୟାରିକେଚର, କମେଡି, ଟ୍ରାଜେଡି, ଡ୍ରାମା, ଫେସନ, ଡାଇଲଗ୍, ଲାଇବ୍ରେରୀ, ସର୍କସ, ସିନେମା, ହଲ ।

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟାପକ ବ୍ୟବହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ । ବ୍ୟାସକବି ଫକୀର ମୋହନ ସେନାପତିଙ୍କ 'ଉତ୍କଳ ଭ୍ରମଣଂ' କାବ୍ୟରେ ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ କିପରି ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି ଦେଖନ୍ତୁ—

(୧) "ଆସ **Mr.M.S.**କରେଁ **Shakehand**
ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇଛି ତୁମ୍ଭ ଯୋଗେ **Motherland** ।"

(୨) "ସିଭିଲ ସରଭେଣ୍ଟ ଆଣ୍ଡ ପଲିଟିଁ ଏଜେଣ୍ଟେ
ଜୟ ଜୟ ଜୟ ଓଡ଼ିଶାର **Monument** ।"

କେବଳ ଏତିକି ନୁହେ ଓଡ଼ିଆ ରୂପତତ୍ତ୍ୱ ଓ ବାକ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଅଛି ।

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ :

(କ) ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ

ପ୍ଲାଷ୍ଟର୍+ଆ=ପଲସ୍ତରା
ଫଷ୍ଟ୍+ଇ=ଫାଷ୍ଟି
ଡାଓ୍ୱେଲ+ଇଆ=ତଉଲିଆ
ମାଷ୍ଟର+ଏ=ମାଷ୍ଟ୍ରେ

(ଖ) କେତେକ ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦର ଓଡ଼ିଆ ରୂପାନ୍ତର ।

ଲର୍ଡ୍	ଲାଟ
ଅଡର୍ଲି	ଅର୍ଦ୍ଦଳି
ସିଗ୍‌ନାଲ	ସିଙ୍ଗଲ

ଗାଡ଼ିଆନ   ଗାର୍ଡ଼ିନ
ବ୍ରସ୍   ବୁରୁଶ୍

(ଗ) ବାକ୍ୟ ଗଠନ ପ୍ରକ୍ରିୟା :—

ବ୍ୟାକରଣ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଓଡ଼ିଆ ବାକ୍ୟ ଗଠନରେ ପ୍ରଥମେ କର୍ତ୍ତା, ଶେଷଭାଗରେ କ୍ରିୟା ଏବଂ ମଧ୍ୟଭାଗରେ ବିଧେୟ ରହିବା ସାଧାରଣ ନିୟମ; ମାତ୍ର ଇଂରାଜୀ ଭାଷାର ବାକ୍ୟରେ ଯଥାକ୍ରମେ କର୍ତ୍ତା, କ୍ରିୟା, କର୍ମ ଓ କରଣ ଆଦି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଭାଗ ରହିଥାଏ । ଇଂରାଜୀ ପ୍ରଭାବରେ ଓଡ଼ିଆ ବାକ୍ୟ ଗଠନ ରୀତିରେ କେତେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଦେଇଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଏକ ଆଧୁନିକ ଗଦ୍ୟାଂଶକୁ ନିଆଯାଇପାରେ—

"ଆସିଛି ବସନ୍ତ ବହୁ ଅପେକ୍ଷା ପରେ । ଲଣ୍ଡନର ବାହ୍ୟ ପ୍ରକୃତିରେ ଶିରୀ ସମ୍ପଦ ଝରୁଛି । ଶୀତରେ ଥୁଣ୍ଟାକାଠରେ ବି ସରସ ଶ୍ୟାମଳିମା ଫୁଟି ଉଠିଛି । ଦେଶ ସାରା ଭରିଛି ଫୁଲ । ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁରେ ସେତେ ରଙ୍ଗ ନାହିଁ କିମ୍ବା ବିଜୁଳିରେ ସେତେ ଚହଟ ନାହିଁ, ଯାହା ଅଛି ଫୁଲରେ । କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ କଥା ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ । ଯାହା ଦେଖୁଛ ଦୂରରୁ ଦେଖ, ପାଖକୁ ଯାଅନା" । (ଲଣ୍ଡନ ଚିଠି—ଗୋଲୋକ ବିହାରୀ ଧଳ)

୧.୩.୧ ମୂଳପାଠର ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ ଉପରେ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ—

୧. ବିଷୟ ବସ୍ତୁକୁ ଭିତ୍ତିକରି ପାଞ୍ଚୋଟି ବାକ୍ୟରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଟିପ୍ପଣୀ ଦିଅନ୍ତୁ ।

(କ) ସପ୍ତଦଶ—ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟଭାଷା ।
(ଖ) ଚତୁର ବିନୋଦରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସ୍ୱରୂପ ।

୧.୩.୨ ମୂଳପାଠର ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ ଉପରେ ବ୍ୟାକରଣଗତ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧. ସନ୍ଧିବିଚ୍ଛେଦ କରନ୍ତୁ—
ପ୍ରତ୍ୟେକ, ଅଭ୍ୟୁଦୟ, ସଂସ୍କାର ।

୨. ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ବିଶେଷଣ ପଦକୁ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦରେ ପରିଣତ କରନ୍ତୁ ।
ପ୍ରାଚୀନ, ଉଲ୍ଲିଖିତ, ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ, ନିପୁଣ

୩. ନିମ୍ନଲିଖିତ ରେଖାଙ୍କିତ ବାକ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକରେ ବ୍ୟବହୃତ ବିଭକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ବାଛି ଚିହ୍ନାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ।

(କ) ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟକୁ ଉପଜୀବ୍ୟ କରି ଗଦ୍ୟ ରଚିତ ହୋଇଅଛି ।
(ଖ) ଷୋଡଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଏ ଦେଶରେ ମୋଗଲ ଶାସନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ।

୧.୪ ମୂଳପାଠର ଶେଷ ଭାଗ

ଏସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ପ୍ରତି ବିପଦ ଲାଗି ରହିଥିଲା । ଇଂରେଜ ରାଜତ୍ୱରେ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷାରେ ଅନଗ୍ରସର ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଲିଖିତ ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକର ଅଭାବର ସୁଯୋଗ ନେଇ ପଡୋଶୀ ବଙ୍ଗୀୟମାନେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଥିଲେ; ମାତ୍ର ଇଂରେଜମାନେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଗୁରୁତ୍ୱ ଅନୁଭବ କରି ଓଡ଼ିଶାରେ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରସାର ପାଇଁ ସ୍କୁଲ, କଲେଜ ଓ ଛାପାଖାନାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଦ୍ୱିତୀୟାର୍ଦ୍ଧର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବିଲୋପ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଏକ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ରାଧାନାଥ ରାୟ, ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତି, ମଧୁସୂଦନ ରାଓ, ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର, ନନ୍ଦକିଶୋର ବଳ, ଗୌରୀଶଙ୍କର ରାୟ, ରାମଶଙ୍କର ରାୟ, ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ, ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ, ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର ପ୍ରଭୃତି ସ୍ରଷ୍ଟାମାନେ ମାତୃଭାଷାର ଉନ୍ନତି ସାଧନ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ପତ୍ରପତ୍ରିକା, କାବ୍ୟ କବିତା, ନାଟକ ଓ ଉପନ୍ୟାସ ରଚନାରେ ମନଃପ୍ରାଣ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ଦେଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ଏହି ସମୟରେ ମିଶନାରୀମାନଙ୍କ ହାତରେ ଲିଖିତ ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ଏକ କିମ୍ଭୂତ କିମାକାର ରୂପ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା ।

ସେମାନେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଗଠନ ଓ ପରିପାଟୀରେ ଅନଭିଜ୍ଞ ଥିବାରୁ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟକୁ ବିକୃତ ଭାବରେ ରଚନା କରୁଥିଲେ । ସେହି ରଚନାର କିଛିଅଂଶ ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ନିଆଯାଇପାରେ ।

(ରେଭେରେଣ୍ଡ ମିଲର, ଇଂରାଜୀ ପୁସ୍ତକ)

"ଅଛନ୍ତି ଏପରି ଢ଼େର ଲୋକ ପୃଥିବୀରେ ଯେଉଁମାନେ ସେମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କଲେ ନାହିଁ ଅଛନ୍ତି ପରମେଶ୍ୱର ଜଗତରେ" ଏହି ବାକ୍ୟଟିରେ କର୍ତ୍ତା, କ୍ରିୟା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଦମାନଙ୍କର ଯଥାର୍ଥ ସଂଯୋଜନା ହୋଇ ନଥିବାରୁ ବାକ୍ୟଟି ବିକୃତ ରୂପ ଧାରଣ କରିଅଛି ।

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସୁରକ୍ଷା ଆନ୍ଦୋଳନ ପରେ ପରେ ବିଭିନ୍ନ ପତ୍ରପତ୍ରିକା, ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଓ କାବ୍ୟ କବିତା ମାଧ୍ୟମରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସମୃଦ୍ଧ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜାତୀୟ ଭାବ ସଞ୍ଚାରରେ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ । ପଦ୍ୟ ଓ ଗଦ୍ୟ ଉଭୟ ବିଭାଗରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଏକ ଅଭିନବ ଓ ମାର୍ଜିତ ରୂପରେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରି ସର୍ବଭାରତୀୟ ସ୍ତରରେ ଉଚ୍ଚ ସମ୍ମାନର ଅଧିକାରୀ ହୋଇପାରିଛି । ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସଙ୍କ ଗୋଟିଏ ଉକ୍ତିରୁ ଜଣାପଡେ—

"ଓଡ଼ିଶା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର ହେଲେହେଁ ଏହା ଭାରତରୁ କିମ୍ବା ବିଶାଳ ମାନବ ଜାତିରୁ ପୃଥକ ନୁହେଁ । ଉତ୍କଳବାସୀ ତଥା ଭାରତବାସୀ ବିରାଟ ମାନବ ସମାଜର ଅଂଶବିଶେଷ । ସେମାନେ ମାନବ ଜାତିର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଉପାର୍ଜ୍ଜନ ଓ ଅଭିବୃଦ୍ଧିର ଅଧିକାରୀ ଏବଂ ନିଜର ସମ୍ପଦ ଓ ସହଯୋଗିତା ଦ୍ୱାରା ମାନବ ସମାଜର ଉନ୍ନତି ବିଧାନ ନିମନ୍ତେ ଦାୟୀ । ତେଣୁ ଜନ୍ମଭୂମିର ଉନ୍ନତିରେ ଯଥାଶକ୍ତି ଆତ୍ମ-ବିନିଯୋଗ କରିପାରିଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ବିଶ୍ୱ ସେବା କଲୁ ବୋଲି ମନେକରି ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହେବୁ । ଦେଶାନୁରାଗ ବିଶ୍ୱପ୍ରୀତିର ବିରୋଧୀ ନୁହେଁ; ବରଂ ବିଶ୍ୱପ୍ରୀତି-ବିହୀନ ପ୍ରାଣରେ ଜାତୀୟତା ଏବଂ ସ୍ୱଦେଶ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଅସମ୍ଭବ । ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କ ପଥ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅନୁସରଣୀୟ" ।

ତେଣୁ ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟଠାରୁ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଦ୍ୱିତୀୟାର୍ଦ୍ଧ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଗଦ୍ୟ ଓ ପଦ୍ୟ ଉଭୟ ବିଭାଗରେ ବିଭିନ୍ନ ଭାବପ୍ରକାଶର ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ମାଧ୍ୟମ ରୂପେ ଗଢ଼ି ଉଠିଛି । ବିଶେଷତଃ ଜାତୀୟ ଉନ୍ମାଦନା ଓ ଜାତୀୟ ଚେତନା, ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବାକ୍ୟ ବିନ୍ୟାସରେ ଫୁଟି ଉଠିଛି ।

"ବାଜି ଉଠୁବାରେ ମରଣ ବିଜୟୀ ବଂଶୀ ସେ ବୁକୁତଳେ
ଧୂର୍ଜ୍ଜଟୀ ଜଟା ଜୂଟ କମ୍ପାଇ ଯଉବନ କୁତୂହଳେ" ।

(ଉଠ କଙ୍କାଳ-ଗୋଦାବରୀଶ ମହାପାତ୍ର)

ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବିଭିନ୍ନ ଦିଗରୁ ବଳିଷ୍ଠ ହୋଇପାରିଛି । କବିତା, ନାଟକ, ଗଳ୍ପ, ଉପନ୍ୟାସ, ପ୍ରବନ୍ଧ ଆଦିରେ ବ୍ୟବହୃତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବିଭିନ୍ନ ଭାବ ବ୍ୟଞ୍ଜନାର ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ମାଧ୍ୟମ ରୂପେ ପରିଣତ ହୋଇ କେବଳ ସର୍ବଭାରତୀୟ ନୁହେଁ, ବିଶ୍ୱସ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଚ ସମ୍ମାନର ଅଧିକାରୀ ହୋଇପାରିଛି । ଏଥିରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଏବଂ ବାକ୍ୟଗଠନର ଉତ୍କର୍ଷ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଗୋଟିଏ ଗଦ୍ୟାଂଶ ନିଆଯାଉ—

"ସେଠି ମଧ୍ୟ ପଣ୍ୟର ସମ୍ଭାର, ସେଠି ମଧ୍ୟ ଆସ୍ପର୍ଦ୍ଧା । ଏତେବେଳେ ଲୋକର ଭିଡ଼ରେ ଘୁଞ୍ଚିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଶୀତଦିନର ପୂରିଲା ହାଟ ଯେମିତି ଅଜସ୍ର ପଣ୍ୟକାମୀ କ୍ରେତାମାନଙ୍କର ଦୁର୍ବଳ ଶକ୍ତିକୁ ଉପହାସ କରୁଛି । ଅର୍ଦ୍ଧ ଏକର ବ୍ୟାପୀ ଏଇ ପଣ୍ୟକେନ୍ଦ୍ରରେ ଯେପରି କୌଣସି ମନ୍ତ୍ରବଳରେ ଜିନିଷ ତଉଲା ହଉଚି । ଆଉ କ୍ରେତାମାନଙ୍କର ପକେଟରୁ ପଇସା ବାହାରିଯାଇ ଦୋକାନୀର ପସରା ଭିତରେ ଲୀନ ହୋଇଯାଉଛି । ବହୁ ବିଭିନ୍ନ ଓ ବିଚିତ୍ରଲୋକମାନଙ୍କର ଏଇ ବିପୁଳ ସମାଗମର ଏକମାତ୍ର ପ୍ରଶ୍ନ ମୂଲ୍ୟ କେତେ ? ଦାମ କେତେ ? କେବଳ ମୂଲ୍ୟ, କେବଳ ଦାମ, କେବଳ ପଇସା, କେବଳ ଅର୍ଥ" ।

(ଧୂମକେତୁ—ଅଖିଳମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ)

ଉକ୍ତ ଉଦ୍ଧୃତିରେ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ ଓ ବାକ୍ୟ ରଚନା ପ୍ରଣାଳୀ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଧରଣର । ଆଧୁନିକ କଥନ ଭଙ୍ଗୀର ଏକ ଅଭିନବ ରୂପାୟଣ ଭାଷାରେ ଫୁଟି ଉଠିଛି । ଅଳ୍ପ ଶବ୍ଦ, କ୍ଷୁଦ୍ର ବାକ୍ୟ ଓ ଭାବ ବିସ୍ତୃତି ହେଉଛି ଆଜିର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ବିଶେଷତ୍ୱ । ଏସବୁ ଛଡ଼ା ସାଂପ୍ରତିକ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଶବ୍ଦ ସହିତ ବହୁ ବିଦେଶୀ ଶବ୍ଦ କ୍ଷୀର ନୀର ପରି ମିଶିଯାଇଛି । କେତେକ ଶବ୍ଦର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ହେଉଛି—ଟେବୁଲ, ଗ୍ଲାସ, ହିଟର, ଲାଇଟ, ବ୍ରସ୍, ଟୁଥପେଷ୍ଟ ପାଉଡ଼ର, ସ୍ନୋ, ପଲିସ, ସାର୍ଟ, ପ୍ୟାଣ୍ଟ, କୋର୍ଟ, ବ୍ଲେଡ଼, ଓ୍ୱାଚ, ସିଟ୍, ବସ, ମୋଟର, ଡ୍ରାଇଭର, କ୍ଲିନର, କଣ୍ଡକ୍ଟର, ଟିକେଟ, ଟାୟାର, ସାଇକେଲ, ପେନ, ପାର୍କ,

ସେଡ, ହୋଟେଲ, ଲଜିଂ, ପ୍ରଭୃତି । କେବଳ ଏତିକି ନୁହେଁ ଓଡ଼ିଶାର ଛୋଟ ବଡ଼ ସହର ଭିତରେ ବୁଲିଲାବେଳେ କୋଠାବାଡ଼ି, ଦୋକାନବଜାର, ବସ୍ କାର୍ ଯେତିକି ନଜରକୁ ନ ଆସେ, ତହିଁରୁ ଅଧିକ ନଜରକୁ ଆସେ ଦୋକାନବଜାରରେ ଟଙ୍ଗା ହୋଇଥିବା ରଙ୍ଗବେରଙ୍ଗ ସାଇନବୋର୍ଡ ଉପରେ । ଯେପରି 'ଫେସନ କର୍ଣ୍ଣର' 'ମ୍ୟାଚିଙ୍ଗସେଣ୍ଟର', 'ବ୍ଲୁ ଷ୍ଟାର', 'ଗ୍ରାଣ୍ଡ ସିନେମା', 'ମଡର୍ଣ୍ଣ ହୋଟେଲ ଆଣ୍ଡ ରେଷ୍ଟୁରାଣ୍ଟ', ଷ୍ଟୁଡିଓ ଫୁଲ୍‌ମୁନ୍', ନିୟୁ ଷ୍ଟୁଡେଣ୍ଟସ୍ ଷ୍ଟୋର, ବୁକ୍‌ସ ଆଣ୍ଡ ବୁକ୍‌ସ, 'ଦାସ ବ୍ରଦର୍ସ', କାଲକାଟା ସୁଇଟ୍‌ସ, ମେଡ଼ିସିନ୍ ଷ୍ଟୋର, ଦିଲ୍ଲୀ କ୍ଲଥ ଷ୍ଟୋର ପ୍ରଭୃତି ।

ଭାଷା ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ଅର୍ଜ୍ଜିତ ସମ୍ପତ୍ତି । ନିଜର ଅଭ୍ୟାସ ଓ ସାଧନା ଉପରେ ଭାଷା ଶିକ୍ଷା କରାଯାଏ । ଗୋଟିଏ ଭାଷା ଅନ୍ୟଭାଷାର ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ସମୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥାଏ । ଅନ୍ୟ ଭାଷାରୁ ଆହରଣ ଓ ମାତୃଭାଷାରେ ତା'ର ଯଥାର୍ଥ ଆରୋପଣରେ ହିଁ ସେହି ଭାଷାର ମହତ୍ତ୍ୱ ଫୁଟି ଉଠେ । ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ଅଦ୍ୟାବଧି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବିଭିନ୍ନ ଭାଷାର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ସବୁ ଭାଷାକୁ ଅନ୍ତର୍ଗର୍ଭିତ କରି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ତା'ର ମୌଳିକତା ରକ୍ଷା କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମହତ୍ତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକଟିତ କରୁଅଛି ।

୧.୪.୧ ମୂଳପାଠର ଶେଷ ଭାଗ ଉପରେ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନମାନଙ୍କର ଉତ୍ତର ଦିଅନ୍ତୁ—

୧. ମିଶନାରୀମାନେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ କିପରି ବିକୃତ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ ଉଦାହରଣ ଦିଅନ୍ତୁ ।

୨. ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସୁରକ୍ଷା ଆନ୍ଦୋଳନରେ କେଉଁ କେଉଁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟିକ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ?

୩. ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ମୁଖ୍ୟ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ କଅଣ ?

୧.୪.୨ ମୂଳପାଠର ଶେଷ ଭାଗ ଉପରେ ବ୍ୟାକରଣଗତ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧. ନିମ୍ନୋକ୍ତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର କେତୋଟି ପ୍ରତିଶବ୍ଦ ଲେଖନ୍ତୁ :—
ଉତ୍ପତ୍ତି, ପ୍ରଦତ୍ତ, ନିଦର୍ଶନ, ପ୍ରତିଷ୍ଠା

୨. ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କୁ ଲଗାଇ ବାକ୍ୟ ଗଠନ କରନ୍ତୁ :—
ଅପଭ୍ରଂଶ, ତାନ୍ତ୍ରିକ, ରାମାୟଣ, ବିପୁଳ

୧.୪.୩ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୂଳପାଠ ଉପରେ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧. କେଉଁ କେଉଁ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଅଛି ?
(କ) ମାଧବ ବର୍ମା, (ଖ) କାହ୍ନୁପାଦ, (ଗ) ମାଦଳାପାଞ୍ଜି

୨. ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କରନ୍ତୁ—

(କ) ସାଧାରଣତଃ ଭାଷାର — ଓ — ରୂପ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।
(ଖ) ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା — ଅବସ୍ଥିତି ଅନୁସାରେ ପ୍ରଧାନତଃ ୫ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ।
(ଗ) ଗଣ୍ଡିବେଢ଼ ବୌଦ୍ଧମୂର୍ତ୍ତିରେ ଖୋଦିତ — ପ୍ରଭୃତିରୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରାଚୀନ ନିଦର୍ଶନ ମିଳେ ।

୧.୪.୪ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୂଳପାଠ ଉପରେ ବ୍ୟାକରଣଗତ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧. ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦରେ ବ୍ୟବହୃତ ପ୍ରତ୍ୟୟଗୁଡ଼ିକୁ ଚିହ୍ନାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ।
ଭାବ, ବକ୍ତା, ସୃଷ୍ଟି, ଭାଷଣ, ସ୍ପଷ୍ଟ

୨. ବ୍ୟାସ ବାକ୍ୟ ସହ କାରକ ଚିହ୍ନାଇ ଦିଅନ୍ତୁ—

(କ) କବିଶ୍ରେଷ୍ଠ
(ଖ) ଅନୁନ୍ନତ
(ଗ) ସିଦ୍ଧାଚାର୍ଯ୍ୟ
(ଘ) ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ

୧.୫ ସାରାଂଶ

ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷା କାଳକ୍ରମେ ଆଞ୍ଚଳିକ ଭେଦରେ ବିଭିନ୍ନ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ବିଭକ୍ତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଏହା ତିନୋଟି ସ୍ତର ଦେଇ ଗତିକରି ଆସିଛି । ୧-ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷା, ୨-ମଧ୍ୟ-ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷା, ୩-ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷା । ମଧ୍ୟ-ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷା କାଳକ୍ରମେ ପାଲି, ପ୍ରାକୃତ ଓ ଅପଭ୍ରଂଶ ରୂପେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ସ୍ଥାନ ଅନୁସାରେ ନାମିତ ହୋଇଛି । ପୂର୍ବୀମାଗଧୀ ଅପଭ୍ରଂଶରୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ କାଳକ୍ରମେ ବିକାଶଲାଭ କରିଛି । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଷଷ୍ଠ ଓ ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଲିଖିତ ରୂପର ନିଦର୍ଶନ ବୌଦ୍ଧଗାନ ଓ ଦୋହାରୁ ମିଳିଅଛି । ଦଶମ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର କେତେକ ଗଦ୍ୟଧର୍ମୀ ରଚନା, ବିଭିନ୍ନ ଶିଳାଲେଖ ଓ ତାମ୍ରଶାସନରେ ପରିଲକ୍ଷିତ । ପଞ୍ଚଦଶ ଓ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ବିଭିନ୍ନ ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ମାର୍ଜିତ ରୂପର ବହୁଳ ବ୍ୟବହାର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଅର୍ଥାତ୍ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ଭାଷାରେ ଗଦ୍ୟ ପଦ୍ୟ ଉଭୟରେ ବିଭିନ୍ନ ବୈଦେଶିକ ଶବ୍ଦର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । କାରଣ ଏହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶା ବିଭିନ୍ନ ବିଦେଶୀ ଶାସନରେ ଶାସିତ ହେବାରୁ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେହି ସେହି ଭାଷାମାନଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ପଡ଼ିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ । ତେଣୁ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଦ୍ରାବିଡ଼ ଆଦିବାସୀ, ପାର୍ଶୀ, ଆରବୀ, ଉର୍ଦ୍ଦୁ, ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ଓ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାର ବହୁ ଶବ୍ଦ ମିଶି ଯାଇଛି । ଫଳରେ ବିଭିନ୍ନ ଭାଷାର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ ହେତୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଆଙ୍ଗିକ ଓ ଆତ୍ମିକ ପରିପୁଷ୍ଟି ସାଧିତ ହୋଇଅଛି । ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ତତ୍ସମ, ତଦ୍ଭବ, ଦେଶଜ ଓ ବୈଦେଶିକ ଶବ୍ଦ ସମ୍ଭାରରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଏକ ଉନ୍ନତ ଭାଷା ରୂପେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରେ ସମ୍ମାନ ଲାଭ କରିପାରିଛି ।

୧.୬ ଶବ୍ଦାର୍ଥ

ସମ୍ପ୍ରଦାୟ	—	ଗୋଷ୍ଠୀ, ସମାଜ
ବୈଦିକ	—	ବେଦ ସମ୍ପର୍କୀୟ
ପାଲି	—	ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରୁ ସୃଷ୍ଟ ଏକ ଭାଷା
ପ୍ରାକୃତ	—	ସଂସ୍କୃତରୁ ସୃଷ୍ଟ ଅନ୍ୟ ଏକ ଭାଷା
ଅପଭ୍ରଂଶ	—	ପ୍ରାକୃତରୁ ସୃଷ୍ଟ ଏକ ଭାଷା
ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱବିତ୍	—	ଭାଷା ବିଷୟରେ ପଣ୍ଡିତ
ମୂଳ ଉତ୍ସ	—	ମୂଳ ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥଳ
ତାମ୍ରଶାସନ	—	ତମ୍ବାପଟାରେ ଲିଖିତ ବିବରଣୀ
ଅଭିଲେଖ	—	ବିଭିନ୍ନ ଫଳକରେ ଲିଖିତ ବିବରଣୀ
ଅଭ୍ୟୁଦୟ	—	ବିକାଶ
ସର୍ବଜନବୋଧ୍ୟ	—	ସମସ୍ତେ ବୁଝିଲା ଭଳି
ନୈପୁଣ୍ୟ	—	ଦକ୍ଷତା
ବିଭାଷା	—	ଅପଭ୍ରଂଶ ଭାଷାର ନାମ
ତତ୍ସମ	—	ଯେଉଁ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ଅବିକୃତ ଭାବରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ
ତଦ୍ଭବ	—	ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଶବ୍ଦ
ଦେଶଜ	—	ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ମୂଳ ନିରୂପିତ ହୋଇନାହିଁ
ବୈଦେଶିକ ଶବ୍ଦ	—	ବିଦେଶୀ ଭାଷାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଶବ୍ଦ
ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀ	—	ମହାରାଷ୍ଟ୍ରର ଭାଷା
ଶୌରସେନୀ	—	ଶୂରସେନର ଭାଷା
ମାଗଧୀ	—	ମଗଧର ଭାଷା
ପୈଶାଚୀ	—	ପିଶାଚ ଅଞ୍ଚଳର ଭାଷା
ଅର୍ଦ୍ଧ ମାଗଧୀ	—	ଅର୍ଦ୍ଧ ମଗଧର ଭାଷା
ପୂର୍ବୀ ମାଗଧୀ	—	ପୂର୍ବ ମଗଧର ଭାଷା
ପଶ୍ଚିମୀ ମାଗଧୀ	—	ପଶ୍ଚିମ ମଗଧର ଭାଷା
ଦକ୍ଷିଣୀ ମାଗଧୀ	—	ଦକ୍ଷିଣ ମଗଧର ଭାଷା
ଉତ୍ତରୀ ମାଗଧୀ	—	ଉତ୍ତର ମଗଧର ଭାଷା

୧.୭ ପଠନ ଅଭ୍ୟାସ

୧. ମୂଳପାଠକୁ ଭଲ ଭାବରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ କେଉଁ କେଉଁ ଭାଷାର ଚିହ୍ନାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ·

ଅଞ୍ଚଳ, ଚେକ୍, ପିଆଜ, ଗାର୍ଜ୍ଜନ, ତର୍କାରି, ଭ୍ରମର, ବୁରୁସ, ଅପେରା, ଅଭ୍ୟନ୍ତର, ମେହେନ୍ତର ।

୨. ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ କେଉଁ କେଉଁ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି ଉଲ୍ଲେଖ କରନ୍ତୁ ।

ଅଭିଲେଖ, ଲୁଇପାଦ, ମରହଟ୍ଟା, ମିଶନାରୀ, ଆହରଣ ।

୩. ମୂଳପାଠରେ କେଉଁଠାରେ କୁହାଯାଇଛି ଉତ୍ତର ଦିଅନ୍ତୁ—

(କ) "ଜଗନ୍ନାଥ ହୋ ! କିଛି ମାଗୁ ନାହିଁ ତୋତେ"

(ଖ) "ଓଡ଼ିଶା ରଜାର ପ୍ରଭୁ ଯେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ ସେ କାହିଁଛନ୍ତି ?"

(ଗ) ଆସିଛି ବସନ୍ତ ବହୁ ଅପେକ୍ଷା ପରେ ।

୧.୮ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷଣମୂଳକ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀର ଉତ୍ତର—

ନିମ୍ନରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଦିଆଯାଇଛି । ପ୍ରଥମେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ନିଜେ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଠିକ୍ ହେଲା କି ଭୁଲ ହେଲା ଜାଣିବା ପାଇଁ ଶେଷରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଉତ୍ତର ସହିତ ମିଳାଇ ଦେଖନ୍ତୁ ।

୧. ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କରନ୍ତୁ—

(କ) ସାଧାରଣତଃ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷା ପରିବାର ତିନୋଟି — ଦେଇ ଆସିଛି ।

(ଖ) ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାକୃତ ଗୋଷ୍ଠୀରୁ — ଭାଷାର ବିକାଶ ଘଟିଛି ।

(ଗ) — ଭାଷା ଆମର ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ ମାତୃଭାଷା ପରି ବ୍ୟବହୃତ ।

(ଘ) ଖାନା ଓ ଅଗାଡ଼ି ଶବ୍ଦ ଯଥାକ୍ରମେ — ଓ — ଶବ୍ଦ ଭାବରେ ଓଡ଼ିଆରେ ବ୍ୟବହୃତ ।

୨. ଶବ୍ଦରେ କେଉଁ କେଉଁ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗ କରାଯାଇଛି ?

(କ) ମାଗଧୀ, (ଖ) ସର୍ବଭାରତୀୟ, (ଗ) ବାତ୍ସଲ୍ୟ, (ଘ) ମୌଳିକ, (ଙ) ପ୍ରତିଷ୍ଠା

୩. ବିପରୀତାର୍ଥବୋଧକ ଶବ୍ଦ ଗଠନ କରନ୍ତୁ ।

(କ) ପ୍ରଚଳିତ, (ଖ) ପ୍ରାକୃତ, (ଗ) କଥିତ, (ଘ) ସାଧାରଣ, (ଙ) ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ

୪. ଗୋଟିଏ ପଦରେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତୁ ।

(କ) ନାହିଁ ହିସାବ ଯାହାର

(ଖ) ଅନ୍ୟ ଦେଶ

(ଗ) ଧନୁକୁ ଧାରଣ କରିଛି ଯେ ସେ

(ଘ) ପଞ୍ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ସମାହାର

(ଙ) ଛାଗୀର ଦୁଗ୍ଧ

୫. ମୂଳପାଠ ଅନୁଯାୟୀ ବାକ୍ୟ ଭୁଲ୍ ଥିଲେ ଠିକ୍ କରନ୍ତୁ ।

(କ) ମନୁଷ୍ୟର ବାଗ୍‌ଯନ୍ତ୍ରରୁ ବାହାରୁଥିବା ଧ୍ୱନିକୁ ଇଙ୍ଗିତ କୁହାଯାଏ ।

(ଖ) ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷାର ପ୍ରାଥମିକ ରୂପ ହେଉଛି ମାଗଧୀ ପ୍ରାକୃତ ।

(ଗ) ଓଡ଼ିଆ କବି ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭାଗବତ ରଚନା କରିଥିଲେ ।

(ଘ) ଭାଷା ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତି ।

(ଙ) ବୌଦ୍ଧଗାନ ଓ ଦୋହା ହେଉଛି ପ୍ରାକୃତ ଯୁଗର ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗ୍ରନ୍ଥ ।

୬. ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ କେଉଁ କେଉଁ ଭାଷାର ଚିହ୍ନାଇ ଦିଅନ୍ତୁ—

ହୋଟେଲ, ଟକସାଲ, ଅତର, ଡଉଲିଆ

ଉତ୍ତର —

୧. (କ) ପ୍ରଧାନସ୍ତର

(ଖ) ଅପଭ୍ରଂଶ

(ଗ) ଇଂରାଜୀ

(ଘ) ଯାବନିକ, ଦ୍ରାବିଡ଼

୨. (କ) ମାଗଧ+ଈ

(ଖ) ସର୍ବଭାରତ+ଈୟ

(ଗ) ବହୁଳ+ଯ
(ଘ) ମୂଳ+ଇକ
(ଙ) ପ୍ରତି-ସ୍ଥା+ଅ

୩. (କ) ଅପ୍ରଚଳିତ, (ଖ) ଅପ୍ରାକୃତ, (ଗ) ଲିଖିତ, (ଘ) ଅସାଧାରଣ, (ଙ) ଭୌତିକ

୪. (କ) ବେହିସାବୀ, (ଖ) ଦେଶାନ୍ତର, (ଗ) ଧନୁର୍ଦ୍ଧର, (ଘ) ଛାଗଦୁଗ୍ଧ, (ଙ) ପଞ୍ଚେନ୍ଦ୍ରିୟ ।

୫. (କ) ମନୁଷ୍ୟର ବାଗ୍‌ଯନ୍ତ୍ରରୁ ବାହାରୁଥିବା ଧ୍ୱନିକୁ ବ୍ୟକ୍ତଧ୍ୱନି କୁହାଯାଏ ।
(ଖ) ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷାର ପ୍ରାଥମିକ ରୂପ ହେଉଛି ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତ ।
(ଗ) ଓଡ଼ିଆ କବି ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭାଗବତ ରଚନା କରିଥିଲେ ।
(ଘ) ଭାଷା ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ଅର୍ଜିତ ସମ୍ପତ୍ତି ।
(ଙ) ବୌଦ୍ଧଗାନ ଓ ଦୋହା ହେଉଛି ଅପଭ୍ରଂଶ ଯୁଗର ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗ୍ରନ୍ଥ ।

୬. ୧. ଇଂରାଜୀ, ୨. ଯାବନିକ, ୩. ଆରବିକ, ୪. ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ, ୫ ପାରସିକ

୧.୯ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦାନ ପାଇଁ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ –

୧ ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କରନ୍ତୁ—

(କ) ମନୁଷ୍ୟର — ଯନ୍ତ୍ରରୁ ବାହାରୁଥିବା ଧ୍ୱନିକୁ ବ୍ୟକ୍ତଧ୍ୱନି କୁହାଯାଏ ।
(ଖ) ଭାରତବର୍ଷର — ଦ୍ୱାରା ସ୍ୱୀକୃତ ଭାଷାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଅନ୍ୟତମ ।
(ଗ) ନିଜର — ଓ — ଉପରେ ଭାଷା ଶିକ୍ଷା କରାଯାଏ ।

୨. ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକରେ ବ୍ୟବହୃତ ପ୍ରତ୍ୟୟକୁ ଚିହ୍ନାଇ ଦିଅନ୍ତୁ
(କ) ଭାଷଣ, (ଖ) ବକ୍ତା, (ଗ) ବୁଦ୍ଧି

୩ ସନ୍ଧି ବିଚ୍ଛେଦ କରନ୍ତୁ—
(କ) ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ
(ଖ) ମନୋଯୋଗ
(ଗ) ଜଗନ୍ନାଥ

୪. ବ୍ୟାସ ବାକ୍ୟ ସହ ସମାସ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରନ୍ତୁ—
(କ) ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ
(ଖ) ଶତାବ୍ଦୀ
(ଗ) ମନୋଯୋଗ

୫. ବିଶେଷ୍ୟ ପଦକୁ ବିଶେଷଣରେ ପରିଣତ କରନ୍ତୁ—
(କ) ସମ୍ପ୍ରଦାୟ, (ଖ) କଥନ, (ଗ) ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ

୬. ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ କେଉଁ କେଉଁ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଅଛି ପ୍ରତ୍ୟେକକୁ ନେଇ ଦୁଇଟି ବାକ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତୁ—
ପୂର୍ବୀମାଗଧୀ ଅପଭ୍ରଂଶ, ସିଦ୍ଧାଚାର୍ଯ୍ୟ, ତତ୍ସମ, ବିଦେଶୀ ।

୭. ଏକ ପଦରେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତୁ—
(କ) ନାହିଁ ଅର୍ଥ ଯହିଁରେ =
(ଖ) ନ ଉଚିତ =
(ଗ) ଜଳ ଓ ବାୟୁ =

୮. ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ କେଉଁ କେଉଁ ଭାଷାର ଚିହ୍ନାଇ ଦିଅନ୍ତୁ—
ଖାନା, କାପ୍ତାନ, ପସନ୍ଦ, ବିଲକୁଲ, ଲୋକାଲ

୯. ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଅର୍ଥ ଲେଖନ୍ତୁ—
ଦକ୍ଷିଣୀ ମାଗଧୀ, ତତ୍ସମ, ସର୍ବଜନବୋଧ୍ୟ, ତଦ୍ଭବ, ତାମ୍ରଶାସନ

୧୦. ଭାବ ସମ୍ପ୍ରସାରଣ କରନ୍ତୁ—
"ଭାଷା ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ଅର୍ଜିତ ସମ୍ପତ୍ତି ।"